

del fr. *estamper*, antigament 'esclafar', 'picolar, capolar', d'on després 'empremtar els motllos dibuixats o impresos', 'imprimir', i aquest, del fràncic *STAMPŌN 'capolar, picolar' (a-al. ant. *stampfōn*, al. *stampfen*, esc. ant. *stappa*). ESTAMPIR, del gòt. *STAMPJAN variant de la mateixa arrel (corresponent a l'ags. *stempfen* i a-al. mj. *stempfen*) que tindria un sentit semblant, i va donar l'oc. ant. *estampir* 'tancar violentament' 'fer retrunyir, fet petar amb gran tro': no és segur que aquest no sigui en català germanisme directe si bé més aviat sembla que ens fou transmès pels occitans. □ 1.ª doc.: *estampar*, c. l'a. 1500; *estampa*, 1486; *estampir*, 1803; *estampida*, 1388.

En les llengües de la Península *estampar* és un mot d'aparició tardana, no anterior a la invenció i propagació de la impremta; en portuguès i en castellà encara més que en la nostra llengua: els lexicògrafs portuguesos no en citen exemples anteriors a Arraes (1589) i a un d'espars de 1535 (Machado); en castellà, fora d'un cas escadusser c. 1530, en el poeta Garcilasso, no es troba fins a 1570 (C. de las Casas), i manca del tot en les fonts medievals, a la fi i tot del S. xv (Nebrixa, A. de Palencia, *Celestina*), freqüent només des de princ. del S. xvii; en llengua d'oc no existeix a l'Edat Mitjana.

De la nostra llengua sí que abunda la documentació ja en tot el segle XVI, i el veiem ja en el colofó del *Vocabulari Català-Aleman*y publicat a Perpinyà l'any 1502; *AlcM* en dóna una cita de 1492 (Cauliac) i ben cert n'hi ha moltes més per aquest temps; d'*estampa* 'acte d'imprimir' n'hi ha des de 1486 (port., 1532, cast. també), i l'*estamper* Rosenbach era ja ciutadà de Barcelona el 1494 (veg. infra); però també entre nosaltres manca tota dada medieval,¹ i no tenim notícies que es vagi usar mai amb el sentit més material i primitiu de 'capolar, esclafar'. Atribuïda després a usar-se en sentits més amplis que els dependents d'un motllo, però és partint d'aquest per comparació; i ni això no puc documentar-ho fins al S. xvii: «apenas la ferradura / en lo terme *estamparà* / la vostra cavalcadura, / quan a tot lo lloch farà / senyal de tanta ventura», Rector de Vallfogona; mentre que el sentit d'imprès és encara l'únic en OPou: «--- llibres escrits de mà --- llibres de *estampa*: libri typis excussi; la botiga del *estamper*: imprimo, excudo», «*estamper*: imprimir o *estampar*: imprimo, excudo», «*estamper*: chalcographus, typographus» (*TbPu.*, 176, 163).

L'it. *stampare* sí que és més antic, puix que ja es troba unes quantes vegades en el Petrarca, i amb aplicació ben ampla: «dove vestigio uman l'arena *stampi*»; i el fr. *estamper* és molt abundant a l'Edat Mitjana, des del S. xiii, sigui en el sentit primitiu (molts exs. en God. III, 596), sigui amb referència a les arts d'impressió de segells, o marques de qualsevol mena (així *stampar* el 1425, God. IX, 557), en usos en què a casa nostra es deia llavors només *empremta* i mots del seu grup.

Aquest quadro cronològic fa clarament l'efecte que el mot va penetrar a la nostra Península amb la introducció de la impremta. És sabut que ací els primers

llibres impresos apareixen quasi simultàniament a Barcelona i València, i que des de les dues ciutats l'art s'estengué aviat a les de llengua castellana. De manera que fou probablement el català que serví d'intermediari. Com que les primeres impressions franceses són un poc anteriors a les catalanes, i encara ho són un xic més les d'Itàlia, es pot dubtar entre si el mot es va imitar d'un ús lingüístic italià o del de França, més propra.² En realitat, els primers impressors en terres catalanes, els Palmart, Rosenbach, Spindeler, són tots alemanys, i és probable que per entendre's amb els operaris i negociants del país se servissin inicialment de la llengua francesa.³

Altrament és secundari el punt de si el nom de la impressió vingué als hispànics des de França o des d'Itàlia, car en tot cas sembla clar que l'origen últim del verb en qüestió, entre els pobles romànics, s'ha de cercar en el Nord de França: només allà sembla trobar-se en el sentit primitiu, aplicat a herbes, fruita, sucre, capolats o picolats, o al trepitjament d'un objecte amb els peus, al piconament d'un paviment, etc.; si el mot germànic hagués estat introduït pels longobards presentaria una *f* en lloc de la *p*. De manera que només es podria plantejar el problema de si a Itàlia és un vell i arrelat gallicanisme o va ser-hi aportat pels ostrogots; però com que la forma *STAMPJAN de què parlarem ha de ser gòtica, no és probable que en aquesta llengua vagin coexistir dues formes del mateix verb, i per tant *STAMPŌN degué ser només fràncic, i la forma italiana, a desgrat de la seva antiguitat devia provenir del francès (o a tot estirar del fràncic dels ocupants carolíngis d'una part del país), majorment essent així que únicament en francès trobem les accs. més elementals i primitives. En un mot podem formular així abreujadament el procés de transmissió: fràncic > fr. (> it. ¿ > ?) > cat. > cast. i port.

Hi ha d'altra banda *estampir*. En català no en tenim notícia documentada fins a primers del S. xix, en què Belvitges (1803) ens el dóna ja com a tecnicisme d'oficis, amb la definició «fer *estampir*», i aquest, «cert treball fet en les peces d'or, plata o altre metall: *abollonadura*, bullatum opus». És clar, però, que tot fa creure que ja llavors és una paraula vella i amb sentits ben materials, diversos i variats, que documentem en usos impressionants, en els escriptors de més saba i catalanitat més incorruptible: «les calces no m'entrauen però --- m'hi vaig *estampir*», s'hi encabí forçadament, quasi diríem que s'hi va projectar amb violència, «uns altres --- se fican a l'aygua y arrambant la esquena als costats de la barca, *estampexen* los peus, que se'ls hi clavan, en la sorra», Em Vilanova (*Plorant y Rient*, 197.5f., *Quadros Populars*, 8); «el pop seguf lligant-lo i relligant-lo, amb els seus tentacles, pel cap, pels muscles, pel ventre, per tots els membres --- *estampint-lo* a la roca, enxarxant-lo amb l'herbei», Ruyra (*Pinya de Rosa* II, 222); «la tramuntana s'abraonava furiosa en tot lo que trobava, *estampint-se* per les parets», Pous i Pagès (*Quan se fa nosa*, II, 50); «jo só 'l mestre del vent --- quan els teulats tecleja y assota 'ls vidres y *estampeix* les portes», Apelles Mestres